

DAGVLINDERS VAN DE MEINWEG

R.W. Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond

J. Boeren, Raadhuisstraat 24, 6061 EA Posterholt

De Meinweg is een 1600 hectare groot nationaal park gelegen op de Duits-Nederlandse grens in de gemeente Roerdalen. Van oudsher is het een open heidegebied met stuifzanden. Ook nu is nog een behoorlijk stuk open heide aanwezig, maar het merendeel is ingeplant met naaldbossen of door successie veranderd in eikenberkenbos. In het terrein bevinden zich enkele natte plaatsen met vennen en beken. Ondanks dit maakt de Meinweg een droge zandige indruk. Een dergelijk droog heide-bosgebied is weinig bloemrijk. Voor vlinders is dit meestal geen gunstige biotoop. Toch valt er op vlindergebied veel te beleven. In de periode 1990 tot en met 1996 zijn er 31 soorten dagvlinders aangetroffen. De meeste van die soorten vormen stabiele populaties en zijn elk jaar waar te nemen.

GEBIEDS-BESCHRIJVING

Oorspronkelijk was de Meinweg het gemeenschappelijk graasgebied voor het vee van de bewoners van de omliggende dorpen. Door deze begrazing en houtkap in combinatie met diverse branden was het gebied verworpen tot een uitgebreid heideveld met daarin enkele vennen, ontstaan door veenwinning. In de jaren dertig zijn grote delen van de Meinweg in het kader van de werkverschaffing met bos beplant. Veelal zijn dit naaldbomen waarvan de stammen moesten dienen als stuthout in de mijnen. Het open heideachtige karakter is daarmee voor een groot deel verdwenen. In het noordelijk en het middendeel bevinden zich nog enkele uitgestrekte heiderestanten, terwijl het zuidelijk deel overwegend uit naaldbossen en eikenberkenbossen bestaat. Zowel de noord- als de zuidgrens van het gebied worden gevormd door twee beken, Boschbeek respectievelijk Roode beek. Ook zijn er enkele vennen in het terrein aanwezig, met name in het noordelijk deel. Op deze natte plaatsen na is de Meinweg thans een droog zandig gebied. Tot in de jaren vijftig en zestig was het gebied veel natter. Deze verdroging zet zich nog steeds voort. Sommige vennen vallen de laatste jaren, ondanks uitdiepen, jaarlijks droog

en ook de Boschbeek houdt niet meer jaar rond water. De hoogteverschillen zijn groot. Van het hoogplateau in het oosten tot het laagplateau in het westen verloopt de hoogte van +86 tot +29m NAP.

Het terrein is nu grotendeels in handen van Staatsbosbeheer en wordt gebruikt voor recreatieve doeleinden. Dit uit zich onder andere in de vele recreatieve voorzieningen, variërend van ruiterspaden tot campings. Mede daardoor heeft het terrein veel van zijn oorspronkelijke natuurwaarden verloren. Het oorspronkelijk agrarische gebruik is momenteel vrijwel teruggedrongen tot enkele weilanden nabij de Melicker Heide en Vlodrop Station. Daarnaast zijn er nog enkele akkers in het midden van het terrein, langs de Lange Luier, in gebruik. Op het Centraal Plateau bevindt zich nog een uitgestrekt landbouwgebied. Juist het versnipperde agrarisch gebruik levert nog interessante biotopen voor vlinders op. De resterende heidegebieden zijn sterk vergrast. Ze worden tegenwoordig beheerd en kort gehouden door middel van schapenbegrazing. Over zijn volle lengte, van Herkenbosch tot Vlodrop Station, is de Meinweg doorsneden door een niet meer in gebruik zijnde goederenspoorlijn. Deze spoorlijn is deels uitgegraven, deels verhoogd aangelegd en levert enkele aanvul-

Groentje (foto: J. Adams).

lende warme vlinderrijke biotopen in het gebied.

HEIDEN

De natte heide is op de Meinweg beperkt tot enkele stukken in het noordelijk deel, langs de Boschbeek en in de slenk bij de Kombergen. Een vlindersoort die op de Meinweg vloog op de overgang tussen natte en droge heide, het Heideblauwtje, *Plebejus argus*, is in de jaren negentig niet meer aangetroffen. De laatste zekere waarneming stamt uit 1986 (HERMANS, 1989). De overige heidegebieden behoren tot de droge heide. Deze droge heide is het meest karakteristiek voor de Meinweg. Met name als de heidevelden bloeien kan men hier veel algemene soorten aantreffen zoals *Atalanta*, *Vanessa atalanta*, *Dagpauwoog*, *Inachis io*, of *Distelvlinder*, *Cynthia cardui*. In 1996 heeft ook de Meinweg zijn deel gehad van de massale invasie van de laatstgenoemde soort. Behalve de algemene soorten komen op de Meinweg ook enkele typische heidesoorten voor, zoals *Groentje*, *Callophrys rubi*, en *Heivlinder*, *Hipparchia semele*, die beide Struikheide als waardplant benutten. Van beide is de verspreiding beperkt tot de open heidestroken in het noorden en het midden van het gebied. Opvallend is dat

de Heivlinder nooit zo'n hoge dichtheden bereikt als elders (o.a. Venlose Groote Heide en Weerterbergen) het geval is. Mogelijk komt dit doordat de heide op veel plaatsen vergrast is. De Heivlinder is een laat in het jaar vliegende soort, met een vliegoptimum in augustus, van oude heide met daartussen open kale zandige plekken. Wellicht dat het huidige monotone, vergraste karakter van de heide belemmerend werkt. Het Groentje (vliegtijd mei-juni) daarentegen kan op sommige plaatsen wel in hoge dichtheden optreden. Met name op de overgangen tussen heide en loofbos kunnen veel exemplaren zich op eikebomen in de zon koesteren. In en langs de randen van de heidegebieden staan veel solitaire eiken of groepjes eiken. Deze eiken vormen vaak ideale verzamelaarsplaatsen voor de Eikepage, *Quercusia quercus*, een soort die op de Meinweg vrij algemeen voorkomt. De heide is op veel plaatsen sterk vergrast. Op de vergraste heide en ook op andere grazige plaatsen treft men het Hooibeestje, *Coenonympha pamphilus*, aan. Dit is een onopvallend bruin-oranje vlindertje dat in lage aantallen op veel, wisselende plaatsen kan voorkomen, met name in het noordelijk deel van de Meinweg en rond Vlodrop Station. Merkwaardigerwijze is deze soort in 1995 en 1996 niet één keer op de Meinweg waargenomen, terwijl er in 1994 nog tientallen waarnemingen zijn verricht. Deze achteruitgang doet zich ook op landelijk niveau voor. Hopelijk is de soort niet definitief verdwenen. Iets om in 1997 eens goed op te letten. Een andere soort van grazige plaatsen en soms opvallend aanwezig, is de Kleine vuurvlinder, *Lycaena phlaeas*. Deze soort is gebonden aan Schapezuring, een plant die op de gehele Meinweg te vinden is.

BOSGEBIEDEN

De bossen op de Meinweg bestaan grotendeels uit monotone naaldbossen. Voor vlinders zijn dit niet zulke interessante gebieden. Op veel plaatsen, vooral langs paden, bosranden en ruigten, komt de Vuilboom voor. Deze soort is een belangrijke voedselbron voor de rupsen van Citroenvlinder, *Gonepteryx rhamni*, en Boomblauwtje, *Celastrina argiolus*. Beide soorten zijn in vrijwel het gehele Meinweggebied algemeen aan te treffen. Vooral de Citroenvlinder kan op mooie warme lentedagen in maart als een van de eerste vlinders van het jaar worden begroet. Daar waar het bos enigszins open is groeien op veel

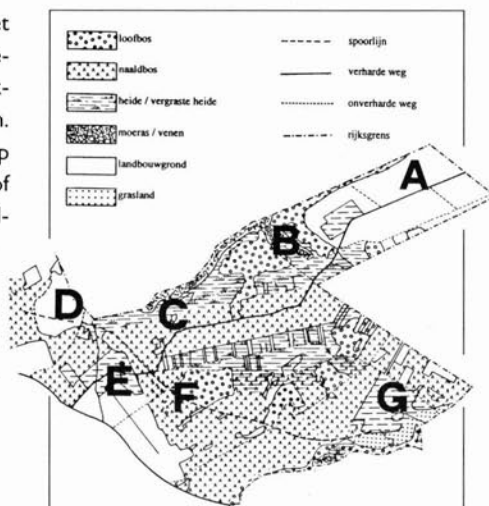
plaatsen braamstruiken als ondergroei. Met name op de goed ontwikkelde braamstruwelen kan in het gehele terrein het Groot dikkopje, *Ochlodes venata*, worden aangetroffen. Vooral in 1996 kwam deze soort massaal op de Meinweg voor. Daar waar loofbomen of bosschages voorkomen zit het Bont zandoogje, *Pararge aegeria*. De mannetjes van het Bont zandoogje bewaken ieder een eigen territorium. Deze soort is makkelijk waar te nemen, omdat hij geïrriteerd op een wandelaar afvliegt als die zijn territorium binnenkomt.

GRASLANDEN

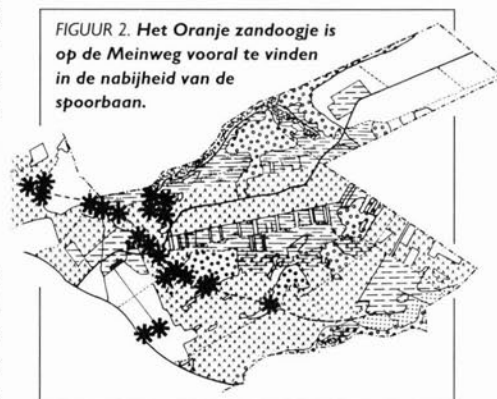
Het areaal aan echte graslanden in het park is beperkt. Voor vlinders belangrijke graslanden bevinden zich bij het Melicker Ven en bij Vlodrop Station. Deze gebieden zijn drassig en bloemrijk met braamstruwelen, Akkerdistels en Pinksterbloemen. In deze omgeving vindt het Oranjetipje, *Anthocharis cardamines*, een geschikt biotoop. Rond Vlodrop Station was het Oranjetipje reeds lang bekend, maar van het Melicker Ven dateren de eerste waarnemingen uit 1994 en 1995 en in 1996 heeft hij zich in het noordelijk deel van de Meinweg verder westwaarts uitgebreid. Deze vlinder vliegt in de maand mei en is overal te vinden waar Pinksterbloem of Look zonder look groeit. Een andere vlinder van extensief gebruikte graslanden is het Icarusblauwtje, *Polyommatus icarus*. Voor deze soort is de aanwezigheid van klaversoorten van belang. In de graslandrijke omgeving van het Melicker Ven en Vlodrop Station vindt ook het Bruin Zandoogje, *Maniola jurtina*, een voor hem geschikt biotoop. Zowel natte als droge schrale tot matig voedselrijke graslanden met voldoende afwisseling van houtwallen en struwelen genieten zijn voorkeur. Als waardplant benut hij diverse grassoorten. Tot het begin van de jaren negentig is de Zilveren maan, *Clossiana selene*, nog een enkele maal gesignaleerd, maar de laatste jaren lijkt deze soort van natte graslanden voorgoed verdwenen te zijn. Het is een soort waarvan de rupsen leven op het Moerasviooltje.

AKKERS EN RUIGTEN

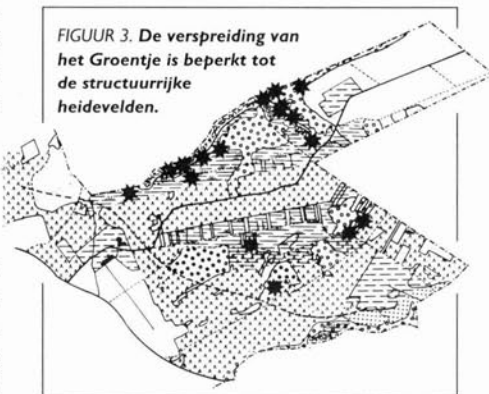
Bramen en distels zijn belangrijke nectarplanten voor veel vlindersoorten. Juist in de biotopen waar de mens veel invloed heeft of

FIGUUR 1. De belangrijkste terreintypen van de Meinweg: A=Plateau, B= Kombergen, C= Pompstation WML, D= Omgeving Venhof, E= Camping Het Elfenmeer, F= Spoorlijn, G= Sint Ludwig.

FIGUUR 2. Het Oranje zandoogje is op de Meinweg vooral te vinden in de nabijheid van de spoorbaan.

FIGUUR 3. De verspreiding van het Groentje is beperkt tot de structuurrijke heidevelden.

heeft gehad, zoals de weilanden bij Vlodrop Station, de akkers bij Venhof, de deels verlaten akkers langs de Lange Luier of de taluds van de spoorbaan, bevinden zich ruderales vegetaties met een voor de Meinweg groot aanbod aan bloemplanten. Op deze plaatsen kan een groot aantal vrij algemene soorten worden aangetroffen, zoals Dagpauwoog, *Atalanta*, Klein koolwitje, *Pieris rapae*, Klein geaderd witje, *Pieris napi*, Kleine vos, *Aglais urticae*, Citroenvlinder, Gehakkelde aurelia,

Polygonia c-album, en Landkaartje, *Araschnia levana*. Het Landkaartje vliegt in een voorjaars- en een zomergeneratie, die uiterlijk sterk van elkaar afwijken. De zomervorm maakt een wit-zwart gekleurde indruk, terwijl de voorjaarsvorm overwegend oranje-zwart van kleur is, waardoor men snel geneigd is te denken met twee soorten van doen te hebben. Een soort met een voorkeur voor braamstruwelen is het Geelsprietdikkopje, *Thymelicus sylvestris*. Dit dikkopje is ook op veel andere plaatsen in het terrein aan te treffen, maar is blijkbaar iets kieskeuriger en derhalve iets minder algemeen dan het Groot dikkopje. Een ander dikkopje, het Zwartsprietdikkopje, *Thymelicus lineola*, wordt tot nu toe slechts op enkele plekken, de noordrand van de Luzekamp nabij Asenray en in 1996 voor het eerst nabij Venhof, gevonden. Het Zwartsprietdikkopje breidt zich in Midden-Limburg de laatste jaren uit. Hij zal dus spoedig op meer plaatsen in het terrein te verwachten zijn.

Nabij Herkenbosch ligt een pompstation van de Waterleiding Maatschappij Limburg in het terrein, waar drinkwater wordt opgepompt. Een deel van dit water wordt als spuiwater in de directe omgeving geloosd, met als gevolg dat zich rondom dit pompstation drassige vlinderrijke ruigten hebben ontwikkeld. Met name het massaal voorkomen van Koninginnekruid heeft een grote aantrekkingskracht op vlinders. Soorten als Koevinkje, *Aphantopus hyperanthus*, Landkaartje, Oranje zandoogje, *Pyronia tithonius*, en Groot dikkopje kunnen hier in grote aantallen worden waargenomen.

SPOORBAAN

Dwars door het natuurgebied loopt de verlaten spoorbaan van Antwerpen naar Mönchen-Gladbach. Deze spoorbaan vormt een brede insnijding in het gebied met veel op het zuiden gerichte, warme plaatsen. Met name de spoorbermen zijn erg bloemrijk met onder andere veel braamstruwelen. Door de relatieve warmte en bloemrijkheid vinden enkele vlindersoorten hier hun optimum voor de Meinweg. Soorten die soms ook elders in het terrein zijn aan te treffen, maar dan vaak in lagere dichtheden. Een van de opvallendste soorten is het Oranje zandoogje, die hier een geïsoleerde populatie vormt. De indruk bestaat dat deze vlinder zijn areaal op de Meinweg langzaam oostwaarts uitbreidt.

Hij komt in het westelijk deel (Melicker Ven, Luzekamp) ook buiten de spoorbaan voor. Langs de spoorbaan reikt zijn areaal westwaarts tot de Roermondse wijk Kitskensberg. Naar het oosten toe vertoef hij enkel langs het spoor, ongeveer tot de Hooibaan. Hij ontbreekt bij Vlodrop Station. Waarom de soort in dit vlinderrijke deel van de Meinweg niet voorkomt is onduidelijk, maar misschien is het een kwestie van tijd. Een ander soort zandoogje van lijnvormige elementen en randen is het Koevinkje. Dit rusteloze vlieger is behalve langs de spoorbaan op meer plaatsen met lijnvormige elementen op de Meinweg aan te treffen, zoals de Grote Parkeerplaats, maar hij vindt een duidelijk optimum langs de spoorbaan. Ook de Argusvlinder, *Lasiommata megera*, is regelmatig op of om de spoorbaan te vinden. Als een bijzonderheid van de spoorbaan geldt thans de Bruine eikepage, *Nordmannia ilicis*. Deze kleine page is een moeilijk vindbare soort, die voorkomt op lage eikenstruikjes. Omdat de Bruine eikepage door zijn verborgen leefwijze moeilijk waar te nemen is, wordt hij gemakkelijk over het hoofd gezien. Ze zijn het makkelijkst op braamstruiken, waar ze van de nectar drinken, te vinden. Recente waarnemingen dateren uit 1993 en 1995 van de spoorbaan nabij Venhof. In de Kombergen, waar de soort bekend was uit de jaren '80, is hij ondanks intensief speuren niet meer gevonden.

ZWERVERS

De tot nu toe genoemde vlindersoorten vormen allen zichzelf voortplantende populaties op de Meinweg. Hoewel de Distelvlinder niet kan overwinteren en er zich dus elk jaar weer nieuwe trekkers uit het zuiden (Noord-Afrika) moeten vestigen, plant hij zich er gedurende het seizoen wel voort. Ook de Atalanta moet het voor een belangrijk deel hebben van aanvulling door trekkers uit Zuid-Europa. Daarnaast zijn er vlinders waarvan zwerende exemplaren een enkele maal op de Meinweg zijn aangetroffen, zoals Koninginnepage, *Papilio machaon*, in 1992 en Gele luzernevlinder, *Colias hyale*, op het Centraal Plateau in 1993. De Koninginnepage heeft zich recentelijk gevestigd in het Maasdal in Midden-Limburg. Mogelijk dat hij wat vaker te verwachten is, maar grasland met veel Wilde peen (zijn waardplant), komt op de Meinweg nauwelijks voor, zodat vestiging niet direct voor de hand ligt. Recent is in het Paar-

dengat een exemplaar van het Bont dikkopje, *Carterocephalus palaemon*, (1993, waarneming J. Adams) en nabij Rothenbach van de Grote weerschijnvlinder, *Apatura iris* (1991, waarneming M. van Stiphout) aangetroffen. Van beide soorten betreft het zwerende exemplaren. Of deze zwerers voorbode zijn van een verdergaande rijkdom aan vlindersoorten is maar zeer de vraag, omdat er van deze soorten geen populaties in de naaste omgeving bekend zijn.

De afgelopen decennia is een tiental soorten uit het terrein verdwenen, zoals Zilveren maan, Veenhooibeestje, *Coenonympha tullia*, Rouwmantel, *Nymphalis antiopa* (TAX, 1989) en de blauwtjes Pimpernelblauwtje, *Maculinea teleius*, en Donker pimpernelblauwtje, *Maculinea nausithous*. De beide blauwtjes stonden vroeger bekend onder de naam 'Maasblauwtjes'. Ze zijn verdwenen met de aanleg van de Camping het Elfenmeer in 1969 (MAASSEN, 1973). Misschien dat een van deze verdwenen soorten nog ooit eens opduikt op de Meinweg.

SUMMARY

BUTTERFLIES OF THE MEINWEG AREA

The Meinweg, a nature reserve near Roermond, consists of heathland in its northern part and of pine forest or oak-birch forest in the south. Although it is a fairly dry and not very flowery area, it nevertheless harbours 31 species of butterfly, including some special heathland species like the Green Hairstreak, Purple Hairstreak and Grayling. Some other common species are the Small Skipper, Large Skipper, Holly Blue, Brimstone and Speckled Wood. Along a disused railway track there are populations of the Gatekeeper, the Ringlet and, though only in one spot, the Ilex Hairstreak. Although there are still a large number of species present, about a dozen have recently disappeared.

LITERATUUR

- HERMANS, J.T., 1989. Dagvlinders in de Roerstreek. Dagvlinders? pp. 17-38 In: Roerstreek '89, Heemkundevereniging, Odiliënberg.
- MAASSEN, A.W.P., 1973. De vlinderfauna van het Meinweggebied. Natuurhistorisch Maandblad 62(7/8):97-104.
- TAX, M.H., 1989. Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Natuurmonumenten, 's-Graveland.